

Mr Dragana Vujić
Uprava za policijsku obuku,
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Republike Srpske

Mr Olivije Zimonja
Uprava kriminalističke policije,
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Republike Srpske

DOKAZNA VRIJEDNOST ŠIFROVANIH PORUKA IZ PRESRETNUTIH TELEKOMUNIKACIJA U KRIVIČNOM POSTUPKU

APSTRAKT:

Materijal dobijen primjenom posebne istražne radnje nadroz i tehničko snimanje telekomunikacija veoma često primijenjuje se kao dokazno sredstvo u krivičnom postupku. Međutim, postavlja se pitanje da li je sam postupak analize i tumačenja presretnutih, šifrovanih telekomunikacija između osumnjičenih lica stručno i naučno utemeljen u smislu planskog, analitičkog, metodičkog, pravilnog i naučno utemeljenog tumačenja navedene komunikacije. O navedenom se jako malo govori u naučnim i stručnim krugovima a ono što je takođe indikativno je da se i jako malo piše, što u velikoj mjeri otežava rad na tumačenju, analizi i adekvatnoj primjeni presretnutih telekomunikacija. Takođe je činjenica da se u BiH, navedenoj problematici pristupa na površan način, ne postoje adekvatne stručne osobe koje bi za potrebe institucija za sprovođenje zakona vršili analizu i tumačenje presretnutih telekomunikacija. Analizirajući predmete iz prakse može se konstatovati da se primjenom posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija dobije relativno mali broj relevantnih komunikacija ali da se njihovim adekvatnim tumačenjem, analizom i upotrebom mogu postići jako dobri rezultati, dok se istovremeno površnim i ne stručnim pristupom, na ovaj način dobijen dokazni materijal može kompromitovati. Shodno prethodno rečenom, autori će kroz ovaj rad nastojati ukazati kako se navedenoj tematici pristupa u dosadašnjoj kriminalističkoj i

sudskoj praksi u BiH te dati prijedloge za eventualnu efikasniju upotrebu tako dobijenog materijala u krivičnom postupku.

Ključne riječi: *krivični postupak, dokazi, posebene istražne radnje, šifrovane/presretnute poruke, telekomunikacije.*

1. UVODNA RAZMATRANJA

O tematici tumačenja i upotrebi presretnutih, šifrovanih telekomunikacija izvršilaca krivičnih djela dobijenih primjenom posebne istražne radnje nadroz i tehničko snimanje telekomunikacija u krivičnom postupku se malo govori i još manje piše, pa i ne čudi što ova tema nije našla svoje mjesto u stručnim i naučnim krugovima, bar ne ono koje joj dolikuje s obzirom na ozbiljnost koju sa sobom nosi, čemu u prilog svjedoči i činjenica da na ovim prostorima do danas nije izvršeno niti jedno istraživanje na navedenu temu. Za takav tretman navedene problematike ne postoje opravdani razlozi posebno ako se imaju u vidu sve složeniji zahtjevi koji se postavljaju pred policijske organe kada je u pitanju sprečavanje i suzbijanje svih oblika kriminaliteta. Da bi se uspješno odgovorilo ovim zahtjevima a ujedno i izazovima aktuelnog kriminaliteta, posebno njihovim najtežim oblicima, potrebno je ostvariti adekvatnu kadrovsku osposobljenost i tehničku opremljenost policijskih organa, što se smatra osnovnim preduslovom za njihov efikasan rad. Ovo posebno iz razloga što je težište policijskih organa na polju ove borbe, posmatrano sa aspekta pronalaženja i obezbjeđenja dokaza, bazirano na prikupljanju i obezbjeđenju materijalnih dokaza.

Naime, dokazi su element koji povezuje činjenice i pravo, odnosno dokazi se definišu kao faktički podaci o krivičnom djelu i njegovom učiniocu koji uspostavljaju ili eliminišu vezu između činjenica i prava (Radisavljević i Četković, 2014: 165). Zakonom o krivičnom postupku se relativno detaljno utvrđuje koje konkretne radnje imaju dokazni značaj u krivičnom postupku. Posebne dokazne radnje, predstavljaju određene načine prikupljanja dokaza koji su po svom karakteru atipični, te se primenjuju samo u odnosu na neka krivična djela, koja su s jedne strane, veoma teška, dok se, sa druge strane, takva djela veoma teško otkrivaju, razjašnjavaju i dokazuju korišćenjem uobičajenih, odnosno redovnih dokaznih metoda (Škulić, 2007: 307). Uvođenje posebnih istražnih radnji u krovno procesna zakonodavstva uslovljeno je potrebama prakse koja je ukazala da se izuzetno teški oblici kriminaliteta ne mogu efikasno otkrivati ni dokazivati sredstvima koje nudi krivični postupak u vidu redovnih, klasičnih radnji dokazivanja (Vujić i Zimonja, 2017: 32).

Međutim, posebna pažnja u primjeni posebnih istražnih radnji treba se posvetiti doprinosu prikupljenog dokaznog materijala rješavanju same krivične stvari u meritumu. Tačno je da se materijal dobijen primjenom posebne istražne radnje nadroz i tehničko snimanje telekomunikacija veoma često primijenjuje kao dokazno sredstvo u krivičnom postupku. Međutim, postavlja se pitanje da li je sam postupak analize i tumačenja presretnutih, šifrovanih telekomunikacija između osumnjičenih lica stručno i naučno utemeljen u smislu planskog, analitičkog, metodičkog, pravilnog i naučno utemeljenog tumačenja navedene komunikacije. S tim u vezi, u dijelu koji slijedi objašnjava se kako se navedenoj tematici pristupa u dosadašnjoj kriminalističkoj i sudskoj praksi u BiH te će se dati prijedlozi za eventualnu efikasniju upotrebu tako dobijenog materijala u krivičnom postupku.

2. POJAM KOMUNIKACIJE PUTEM ŠIFROVANIH PORUKA

Od kada postoji komunikacija postoji i potreba da se podaci koji se prenose zaštite od onih kojima nisu namijenjeni. Kroz istoriju je postojala potreba da se omogući komunikacija između dvije ili više strana, a da se zadrži privatnost informacija koje se prenose, naročito u slučaju kada postoji prisluškivanje komunikacionog kanala (Veinović i Adamović, 2013: 11). Šifrovanje poruka je način komunikacije koji je poznat još od najstarijih ljudskih zajednica. Oduvijek su ljudi pokušavali da određenu informaciju prenesu na način da njen sadržaj bude vidljiv samo određenoj osobi. Pri tome su se služili različitim načinima. Jedan od načina je da se sadržaj poruke koja se želi prenijeti označi na način koji će razumjeti samo određena osoba. Poruke su se označavale različitim simbolima, brojevima, različitim rasporedom slova u riječi, kombinacijom slova, simbola i brojeva, sve do današnjih najmodernijih metoda kriptozastite pomoću posebno za to namijenjenih programa. Sistem šifrovanja poruka i šifrovanom prenosa, pa i čuvanja informacija poznat je još od najranijih civilizacija, a naročito se počeo razvijati od perioda rimske civilizacije gdje se počeo koristiti u vojne svrhe, što je kasnije i nastavljeno sve do današnjih dana (Dujella i Maretić, 2007: 15). Tako se danas metode šifrovanja sadržaja određenih poruka i informacija najviše koriste u vojnim, bezbjednosnim, obavještajnom i policijskim poslovima. Istovremeno sa tim, metode, načini, kao i prednosti koje ima šifrovanje poruka i informacija nisu ostali nepoznati ni izvršiocima svih oblika krivičnih djela.

U prilog tome govori i činjenica da je veliki broj izvršilaca krivičnih djela, naročito krivičnih djela sa elementom organizovanosti, izuzetno inteligentan, snalažljiv i obrazovan, da imaju široko opšte znanje, imaju specifična zanimanja, hobije, posebne vještine, kao i da sve veći broj izvršilaca krivičnih djela prilikom pripreme i izvršenja krivičnih djela, dobro planira i sprovodi radnje izvršenja, te se koriste naučnom i stručnom literaturom koju koriste i bezbjednosne institucije.

Tome treba dodati i da određeni broj tih lica upravo i potiče iz bezbjednosnih institucija. Sve navedeno je vremenom razvilo jedan specifičan način komunikacije izvršilaca krivičnih djela, što se posebno manifestuje prilikom njihove telefonske komunikacije. Izvršioци krivičnih djela za komunikaciju putem telefona isključivo govore kroz šifrovane razgovore gdje upotrebom različitih, unaprijed dogovorenih, fraza, izraza, žargonskih, prenesenih značenja riječi, posebnim označavanjem određenih predmeta, mjesta, lica, specifičnim naglašavanjem i izgovorom određenih termina, prikrivaju stvarni sadržaj određene poruke i onemogućavaju lice na koje se poruka ne odnosi da sazna sadržaj poruke. Na taj način osiguravajući prenos poruke do konkretno određenog lica na koje se poruka odnosi.

3. UPOTREBA I DOKAZNA VRIJEDNOST ŠIFROVANIH PORUKA IZ PRESRETNUTIH TELEKOMUNIKACIJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U BiH

Kroz uvodno razmatranje napomenuli smo značaj i potrebu korištenja posebnih istražnih radnji, te opredijeljenost zemalja, među kojima je i BiH za njihovu primjenu. Zakonima o krivičnom postupku u BiH su određeni uslovi za njihovu primjenu a institucijama za sprovođenje zakona je dat autoritet za njihovo sprovođenje. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija spada u jednu od najčešće korišćenih i najefikasnijih radnji. Ova posebna istražna radnja se vrši presretanjem komunikacije u trenutku dok komunikacija još uvijek traje, tzv. rijal tajm (eng. real time) ili onlajn (engl. on line) nadzor, za razliku od klasičnih radnji dokazivanja koje se po pravilu izvode sa vremenskom distancom u odnosu na predmet dokazivanja. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija predstavlja jednu od najvažnijih posebnih istražnih radnji u suprostavljanju organizovanom kriminalitetu iz dva razloga: prvi, dokazna vrijednost ove posebne istražne radnje je nesporna, jer vlastite riječi osumnjičenog najbolje dokazuju njegova djela i namjere i drugo, elektronski nadzor omogućava djelovanje prije izvršenog krivičnog djela, ukoliko se primjenom ove tehnike otkrije planiranje i pripremanje njegovog izvršenja. (Antonić i Mitrović, 2012: 29)

Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija je veoma često primjenjivana i efikasna posebna istražna radnja bilo da se primjenjuje, odnosno određuje kao jedina mjera ili da se određuje u kombinaciji sa drugim posebnim istražnim radnjama. To se može pravdati relativno lakoj dostupnosti informacije o brojevima telefona koje osumnjičena lica koriste, neophodnosti da osumnjičeni između sebe imaju telefonsku komunikaciju, te rezultatima koje nam ova mjera daje. Odnosno kao rezultat primjene ove posebne istražne radnje dobijamo osim sadržaja komunikacija i mjesto i vrijeme komunikacije.

Međutim, ne treba izgubiti iz vida da živimo u vremenu dostupnosti informacija i sveopšteg tehničko – tehnološkog razvoja, te da je trend da u posljednje vrijeme osumnjičena lica sve manje koriste telefone za komunikaciju, te da i ukoliko ih koriste, sve bitnije razgovore obavljaju putem internet aplikacija za pamete telefone ili na ličnim kontaktima, a da ukoliko i komuniciraju putem telefona, za sve važne komunikacije koriste tzv. „šifrovane razgovore“. Šifrovanim razgovorima bi se mogli nazvati svi oni razgovori koje vode osumnjičeni a koji imaju za cilj da daju pogrešnu predstavu o stvarnom sadržaju razgovora. Osumnjičena lica najčešće prethodno, prilikom ličnog kontakta ili na neki drugi način dogovore način vođenja šifrovanih razgovora, odnosno na koji način i kojim nazivima će označavati određene predmete, lica, mjesta, događaje. Najčešće se radi o predmetima i licima koja se dovode u vezu sa nekim krivičnim djelom. Na taj način osumnjičena lica, kroz šifrovane telefonske razgovore označavaju opojnu drogu, oružje, žrtve trgovine ljudima, falsifikovani novac ili dokumente, vozila koja su predmet izvršenja krivičnog djela, sredstva za izvršenje krivičnog djela, druga osumnjičena lica i slično. Kao najčešći model za šifrovanje razgovora osumnjičena lica koriste svoja zanimanja ili činjenice koje su im poznate, te na taj način označavaju predmete izvršenja krivičnog djela ili lica, odajući utisak da se oni putem telefonske komunikacije dogovaraju oko legalnih poslova kojima se zaista bave ili da razgovaraju o stvarnim životnim problemima kao što su bolesti ili smrti člana porodice i slično. Kod šifrovanja telefonskih razgovora se ne može definisati jasno pravilo i način šifrovanja već šifrovanje zavisi od vrste i nivoa obrazovanja osumnjičenih, zanimanja, navika, komunikacijskih sposobnosti, jezičkog područja, zemlje porijekla, kulturološkog nivoa, kriminogene prošlosti i iskustva, odnos sa drugim osumnjičenim licima, da li su u prijateljskim, rodbinskim ili ljubavnim odnosima, kao i svih drugih činilaca koji definišu i determinišu jednu osobu i njihov odnos sa drugim osobama. Takođe, kod tumačenja određenih šifrovanih telekomunikacija neophodno je uzeti u obzir okolnosti pod kojima se razgovor vodi, tonalitet, glasnoću, dužinu razgovora, utvrditi specifične riječi koje osumnjičeni ponavlja, naglašava ili upadljivo ne naglašava, istrajnost u pozivanju i vođenju određenih razgovora, vremenski period i doba dana u kojem se razgovor vodi. Zatim utvrditi učestalost zamjene telefonskih brojeva i telefonskih aparata, utvrditi geografsku poziciju sa koje se vode razgovori, utvrditi da li je osumnjičeni sam ili sa nekim u društvu dok obavlja razgovor. Zatim, razgovor je potrebno uporediti sa notornim činjenicama koje se vežu za određeno zanimanje, stručna znanja, lokaciju, određene osobe, događaje i slično.

Upravo iz tog razloga taj, uslovno rečeno, mali broj relevantnih komunikacija koje se dobiju primjenom ove posebne istražne radnje je potrebno na što bolji način iskoristiti. Odnosno planskim, analitičkim, metodičnim nadzorom telekomunikacija, na adekvatan način tumačiti sadržaj istih a nakon toga ga isto tako prezentovati sa ciljem korištenja u krivičnom postupku.

Kada govorimo o prezentovanju i korištenju presretnutih telekomunikacija treba razlikovati više faza postupka. Naime, prema Zakonu o krivičnom postupku BiH i Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske, naredba za sprovođenje posebnih istražnih radnji se određuje u trajanju od jedan mjesec uz mogućnost produženja tog roka. Kao osnov za produženje primjene posebnih istražnih radnji je kvalitet materijala koji je dobijen primjenom nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija, odnosno upravo kvalitet tumačenja šifrovanih razgovora. Sledeća faza je korištenje tih razgovora u procesu pripreme, podizanja, potvrđivanja i kasnije odbrane optužnice pred sudom. Dakle vidljivo je da se u svim ovim fazama šifrovani, presretnuti razgovori moraju tumačiti na način koji će sudu dati dovoljno argumenata i kako bi na osnovu njih sud mogao da da nedvosmisleni i na dokazima utemeljenu odluku.

Međutim, praksa nam pokazuje nešto sasvim suprotno. U praksi u najvećem broju slučajeva u svim fazama, nedostaje adekvatno stručno tumačenje presretnutih šifrovanih razgovora. To najčešće rezultira ili usmjeravanjem istrage u pogrešnom pravcu ili veoma često obustavom istrage iz razloga što nije prikupljeno dovoljno relevantnog materijala, sa jakom dokaznom vrijedošću koja bi bila temelj za nastavak istrage. Odnosno u daljoj fazi rezultira nedovoljno utemeljenom optužnicom, koja sadrži jako malo i slabo rastumačenih komunikacija koje nisu dovoljne da sud uvjere da donese osuđujuću presudu. Kao osnova navedenog problema može se smatrati što ne postoji jasna metodologija prikupljanja, tumačenja, prezentovanja, a ni ocjene vrijednosti presretnutih telekomunikacija. Dakle, dokazom u krivičnom postupku se smatra materijal koji je nastao primjenom ove posebne istražne radnje, odnosno presretnuti, snimljeni tonski zapis. Sve drugo što je načinjeno, kao što su transkripti presretnutih razgovora, sažeci presretnutih razgovora, analize, dijagrami, tabele i slično smatraju se pomoćnim sredstvom. Razlog tome je što nikakav transkript ili sažetak ne može toliko vjerodostojno da predstavi određenu komunikaciju kao tonski prikaz same komunikacije. Iz komunikacije je veoma važno da se osim samog sadržaja spozna i namjera osumnjičenog lica, što nekada zavisi od tonaliteta razgovora, toka razgovora, naglašavanja određenih riječi, dužine razgovora, okolnosti pod kojima je vođen i slično. A sve to je moguće spoznati i cijiniti samo ukoliko se neposredno predstavi.

Pozvaćemo se opet na praksu gdje smo svjedoci da se struka nedovoljno ili nikako ne uključuje upravo kod pripreme i izdvajanja tih relevantnih razgovora, a što je još značajnije struka je u velikoj mjeri izuzeta i iz procesa prezentovanja presretnutih razgovora na sudu, te kod same ocjene njihove dokazne vrijednosti. Na glavnom pretresu u velikom broju slučajeva prezentovanje i tumačenje šifrovanih presretnutih telekomunikacija vrši tužilac ili saradnik tužioca, koji nisu iz objektivnih razloga u mogućnosti da tumače predmetne razgovore.

Razlog tome je neposjedovanje prethodnih opštih znanja o načinu prikupljanja i tumačenja presretnutih telekomunikacija, a takođe tužilac u svakom konkretnom slučaju nije od početka i neposredno uključen u nadzor telekomunikacija, već tužilac saznanja o predmetu dobija posredno preko ovlaštenog lica. Drugi slučaj, koji je takođe dosta zastupljen a opet zavisi od prakse pojedinih tužilaštava je da prezentovanje presretnutih telekomunikacija na glavnom pretresu vrši policijski službenik. U velikom broju slučajeva policijski službenici koji nemaju prethodno završene obuke i ne posjeduju stručna znanja iz oblasti nadzora telekomunikacija nisu adekvatni da na kvalitetan način vrše tumačenje presretnutih telekomunikacija. Ostaje i poslednja faza, odnosno obučenosť i adekvatnosť suda da cijeni dokaznu vrijednosť prikupljenih i prezentovanih šifrovanih telekomunikacija. Kod navedenog nam se javlja objektivni problem, odnosno na osnovu čega i šta bi to moglo poslužiti sudu kao osnova da cijeni da li je neki šifrovani razgovor relevantan ili nije, odnosno koja je to soba koja bi sudu mogla dati stručnu pomoć radi lakše ocjene dokazne vrijednosti određenih presretnutih telekomunikacija. Sve ovo nas upućuje na činjenicu i ukazuje na problem da nema planskog, analitičkog i metodičkog pristupa u tumačenju presretnutih telekomunikacija i da je ovom problemu neophodno pristupiti i sa nivoa policijskih i pravosudnih institucija.

Dosadašnja praksa je pokazala da se ovom problemu pristupa dosta površno, što za rezultat ima gubljenje izuzetno značajnog resursa koji nam daje zakon o krivičnom postupku. Naime, praktično rečeno, u pojedinim slučajevima, višemjesečni a nekada i višegodišnji trud koji rezultira dobijanjem naredbe za posebne istražne radnje, u velikom broju slučajeva, zbog površnog pristupa nadzoru telekomunikacija bude uništen, a osumnjičeni bude amnestiran jer nemamo mogućnosť da za isto lice ponovo odredimo posebne istražne radnje. Uz to treba napomenuti i činjenicu da je vremensko trajanje ove posebne istražne radnje izuzetno kratko. Odnosno ova posebna istražna radnja se prema licu može odrediti na vremenski rok od šest mjeseci, što svakako predstavlja izuzetno ograničavajući faktor. Prvenstveno kada govorimo o kriminlitetu koji ima međunarodnu dimenziju ova vremenska ograničenosť trajanja posebnih istražnih radnji u BiH predstavlja izuzetno veliki problem. Takođe, slično je i u slučajevima kada materijal dobijen primjenom nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija kojim je potkrepljena optužnica na neadekvatan i nestručan način prezentujemo sudu što rezultira oslobađajućom presudom za optuženog. A na sve ovo treba dodati i činjenicu da je ovaj izuzetno značajan resurs ujedno i veoma skup, da se vrijednosť opreme neophodne za primjenu nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija mjeri u milionima eura i da taj površan pristup u primjeni ove posebne istražne radnje za rezultat ima gubitak značajnih materijalnih resursa, a uz to najznačajniji gubitak je što se veoma velikom broju lica otkrivaju metode za suzbijanje kriminaliteta.

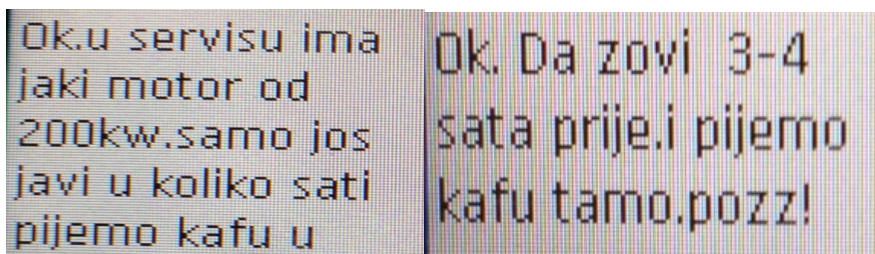
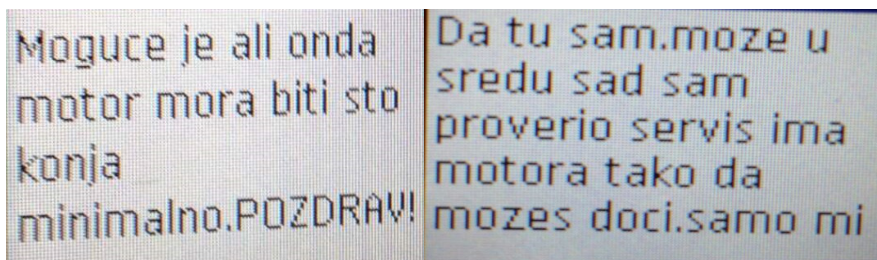
Kada govorimo o upotrebi i dokaznoj vrijednosti šifrovanih poruka iz presretnutih telekomunikacija u krivičnom postupku u BiH, potrebno je naglasiti potrebu pravilnog tumačenja presretnutih telekomunikacija kako u fazi istrage tako i u fazi sudskog postupka.

S tim u vezi ćemo kroz dva primjera predstaviti praktičnu primjenu tumačenja šifrovanih poruka iz presretnutih telekomunikacija, od kojih ćemo u prvom primjeru predstaviti tumačenje i upotrebu šifrovanih poruka iz presretnutih telekomunikacija u fazi istrage, a u drugom primjeru predmetno tumačenje u fazi sudskog postupka.

PRIMJER BROJ 1:

Fotografija broj 1

Fotografija broj 2

Fotografija broj 3

Fotografija broj 4

Fotografija broj 5 ¹

¹ Krivični predmet Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj: T20 0 KTA 00 10768 15

U navedenom primjeru, odnosno na gore predstavljenim fotografijama mogu se vidjeti SMS poruke koje je osumnjičeni poslao kako bi kupca opojne droge izvijestio da je obezbijedio opojnu drogu i u kojoj količini, a sve uz upotrebu ranije dogovorenih šifrovanih poruka. Tako na fotografiji broj 1 možemo vidjeti da osumnjičeni kroz poruku: „Moguće je ali onda motor mora biti sto konja minimalno“, saopštava kupcu da ne želi da proda opojnu drogu u količini manjoj od 100 grama. Nadalje na fotografiji broj 2 možemo vidjeti da osumnjičeni kroz poruku: „Da tu sam.može u sredu sad sam proverio servis ima motora tako da možeš doći“, saopštava kupcu da je provjerio sa svojim dobavljačem i da ima dovoljnu količinu opojne droge. Zatim, na fotografiji broj 3, osumnjičeni kroz poruku „Ok.u servisu ima jaki motor od 200 kw.samo još javi u koliko sati pijemo kafu“, šifrovano izvještava kupca da je obezbijedio opojnu drogu u količini od 200 grama i da samo čeka potvrdu kupca o vremenu primopredaje. Potom, na fotografiji broj 4 osumnjičeni kroz poruku „Ok. Da zovi 3-4 sata prije.i pijemo kafu tamo.“, šifrovano izvještava kupca da mu se javi ranije i da će isti doći na ranije dogovoreno mjesto primopredaje. Dok na fotografiji broj 5 možemo vidjeti potvrdu navedenih šifrovanih poruka, odnosno da je tom prilikom od predmetnog osumnjičenog lica zaplijenjeno 200 grama opojne droge kokain.

Tumačenjem navedenih presretnutih telekomunikacija može se zaključiti da se osumnjičeni prilikom šifrovanja koristio ranije stečenim znanjima, te da je šifrovani jezik prilagodio zanimanju automehaničara. Na taj način je isti na vrlo vješt način pokušao da prikrije stvarno značenje prenesenih informacija, pretpostavljajući da postoji mogućnost tajnog nadzora njegovih telekomunikacija. Međutim, detaljnom analizom navedenih telekomunikacija mogu se uočiti brojne nepravilnosti i nelogičnosti u prenosu informacija, što ukazuje na potrebu i daje nam mogućnost za dekriptovanje predmetnih poruka. Navedeno nas upućuje na činjenicu da se razgovor ne vodi sa ciljem kupoprodaje automobila ili motocikla, već da se radi o nečemu protivzakonitom, nakon čega se pristupa detaljnijoj analizi navedenih telekomunikacija uz istovremeno prikupljanje svih informacija o licima koja su učesnici komunikacije.

PRIMJER BROJ 2:

U dole navedenom primjeru, odnosno na fotografiji broj 7, na kojoj je predstavljena strana 80, presude Suda BiH izdvojena je ocjena nalaza i mišljenja vještaka po imenu Scott Carl Hull, koji je izvršio kriptanalizu presretnutih telekomunikacija u kojima su korišteni šifrovani razgovori. Tom prilikom je vještak utvrdio 21 potencijalnu riječ i frazu koje se koriste kao šifrirane, nakon čega je utvrdio za 9 riječi da su šifre za koje je našao značenje.

Međutim, Sud u svojoj ocjeni dokazne vrijednosti ovog vještačenja, isto smatra apsolutno neprihvatljivim i neutemeljenim na opštem životnom iskustvu. Osim toga, Sud u svojoj ocjeni smatra da je za ovakvu analizu neophodno da vještak poznaje jezik na kojem se govori, što ovdje nije bio slučaj nego je predmetni vještak državljanin SAD-a i prema svojoj izjavi ne poznaje jezik na kojem je govoreno.

Navedeno nam ukazuje na činjenicu da neadekvatan pristup tumačenju i upotrebi šifrovanih poruka iz presretnutih telekomunikacija može imati za posljedicu da Sud ovaj veoma značajan dokaz odbaci. Razlog tome je što je Tužilaštvo kao vještaka angažovalo lice koje nije kompetentno, odnosno ne poznaje jezik na kojem su komunikacije vođene, a što opravdano dovodi u sumnju relevantnost i mogućnost da takva osoba izvrši kvalitetno vještačenje.

BOSNA I HERCEGOVINA

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

SUD BOSNE I HERCEGOVINE

СУД БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Predmet br.: S 1 2 K 003342 10 K (veza broj:X-K-09/670-1)

Datum: objavljivanja 10.11.2011. godine
pismenog otpravka 29.12.2011. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Strika Mirsad, predsjednik vijeća
sudija Marijanović Anđelko, član vijeća
sudija Radević Goran, član vijeća

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

protiv

OPTUŽENIH RUSTEMPAŠIĆ RIJADA, HANDŽIĆ ABDULAHA, VELIĆ EDISA I
RUSTEMPAŠIĆ MUHAMEDA

PRESUDA

Tužioci Tužilaštva Bosne i Hercegovine: Uzunović Sena i Čampara Dubravko

Branioци optuženog Rustempašić Rijada: advokati Bilić Senad i Kadić Sulejman

Branioци optuženog Handžić Abdulaha: advokati Tomić Dušan i Rašević Milorad

Branioци optuženog Velić Edisa: advokati Kulenović Hamdo i Arnautović Refik

Branioци optuženog Rustempašić Muhameda: advokati Lejlić Aldin i Zubak Dražen

Sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, ul. Kraljice Jelene br. 88

Telefon: 033 707 100, 707 596; Fax: 033 707 225

Fotografija broj 6

u obuci korištenja pješadijskog oružja u dokumentu „obuka“, zbog čega Sud nije moogo prihvatiti kao tačne suprotne tvrdnje odbrane. Također, evidentno je da se u navedenom Priručniku, kao jednom od aspekata obuke, spominje korištenje radio veza, zatim navigacija, obuka o minsko-eksplozivnim sredstvima, laser crvena tačka, što dovodeći u vezu sa činjenicom da su kod optuženog Rustempašić Rijada pronađene radio stanice, zatim kod optuženih pronađeni i oduzeti kompasi i dvogledi, te mine i granate iz kojih je vađen eksploziv, kao improvizovane eksplozivne naprave, te kod Rustempašić Rijada i optički nišani crvena tačka, upućuje na zaključak da su optuženi posjedovali predmete koji se spominju u dokumentu „Obuka“ i Priručniku za vojnika pješadije, a što je u svom nalazu i mišljenju naveo vještak za minsko-eksplozivna sredstva Jevđenić Ognjen i vještak balističar Franjić Bruno. Zaključak je Suda da su optuženi imali na raspolaganju sve što im je bilo potrebno za obuku i korištenje oružja i minsko-eksplozivnih sredstava, a što pored već navedenog potvrđuju i dijelovi iskaza zaštićenog svjedoka „L“ u kojem je naveo da mu je Handžić Abdulah rekao da su on i Velić Edis, bili na planini Čvrnoci 2-3 dana, gdje su se obučavali u pucanju iz puške. I svjedok Čaušević Adnan je izjavio da mu je poznato da je Rustempašić Rijad držao obuku u rukovanju oružjem, i to na planini Raduši u mjestu koje se zove Županjac, koje činjenice dodatno potvrđuju i fotografije optuženih u vojničkim uniformama pronađenih u kompjuteru marke Del dimenzion privremeno oduzetog od Rustempašić Rijada u 2008. godini, kao i sadržaj vještačenja vještaka balističara Brune Franjića koji je naveo da puške koje su mu dostavljene na vještačenje, a koje su privremeno oduzete od Rustempašić Rijada i Velić Edisa, nisu čišćene nakon zadnjeg pucanja iz istih.

U kontekstu činjenične tvrdnje Tužilaštva, navedene u tački 1. pod b) izmjenjene Optužnice, i to da su se optuženi Rustempašić Rijad, Handžić Abdulah i Velić Edis u međusobnoj komunikaciji koristili šifrovanim govorom, odnosno da su sve podatke slali u šiframa, koje prethodno dogovore između sebe, Sud je cijeno nalaz i mišljenje (dokaz T-55), te iskaz vještaka Scott Carl Hull, koji je na osnovu kriptanalize presretnutih telefonskih razgovora među optuženima utvrdio 21 potencijalnu riječ i frazu koje se koriste kao šifrirane, nakon čega je utvrdio za 9 riječi da su šifre za koje je našao značenje, i to: „filijala“ – stan Rustempašić Muhameda u Beču, „telad“ – naočale (moguće naočale za noćno osmatranje), „mjeraci“ – daljinomjeri, „infra-red“ – dontop laserski nišan kineske proizvodnje, „Pčelica Maja“ – puška, „mobilni/mobilni telefon“ – „puška“, „sova“ – optika, „ovce/lanjad“ – automatski bacač granata i „usisavanje/usisivač“ – ručni protivtenkovski raketni bacač/čistač. Po ocjeni Suda, vještak nije dao uvjerljive razloge zbog kojih smatra da npr. upotrijebljena riječ „ovca“ označava neki drugi pojam. Razlozi koje je vještak naveo i to da ukoliko se radilo o stvarnoj ovci da bi se ista više puta pominjala i da bi se pominjala njena hrana i slično, za Sud apsolutno nisu prihvatljivi i nisu utemeljeni čak ni na općem životnom iskustvu. Osim toga, Sud smatra da je za ovakvu vrstu vještačenja, odnosno kriptanalizu, neophodno da vještak poznaje jezik na kojem se govori, što ovdje nije bio slučaj, jer je vještak državljanin SAD-a i ne poznaje bosanski jezik, kako je sam izjavio, a na što je odbrana optuženih osnovano ukazivala.

Stoga je Sud, kritički cijeneći navedeni nalaz i mišljenje i dovodeći isti u vezu sa iskazom zaštićenog svjedoka „L“, koji jeste rekao da je korišten šifrovani govor (pri tome kao primjer ne navodeći niti jednu šifru), ali ne i u razgovorima telefonom, a koji razgovori su bili predmet vještačenja, te u nedostatku drugih adekvatnih dokaza, to Sud nije mogao izvesti zaključak da su se optuženi zaista i koristili šifrovanim govorom, zbog čega je takve tvrdnje izostavio iz izreke ove Presude.

U odnosu na okolnosti navedene u tački 1. pod d) izmjenjene Optužnice, vještak Kos Irahad, je prema Izvještaju koji je sačinio 11.12.2009. godine, na računarima

80

S1 2 K 003342 10 K

10.11.2011.g

Fotografija broj 7 ²

² Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 2 K 003342 10 K

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Materijal dobijen primjenom posebne istražne radnja nadroz i tehničko snimanje telekomunikacija se veoma često primijenjuje kao dokazno sredstvo u krivičnom postupku, a sam postupak analize i tumačenja presretnutih, šifrovanih telekomunikacija između osumnjičenih lica nije niti stručno niti naučno utemeljen usmislune postojanja stručnog lica sa zadatkom planskog, analitičkog, metodičkog, pravilnog i naučno utemeljenog tumačenja navedene komunikacije. Praksa nam ukazuje na sljedeće: osumnjičena lica se kroz komunikaciju koriste šifrovanim razgovorima; rezultat primjene posebne istražne radnje nadroz i tehničko snimanje telekomunikacija je veoma mali broj relevantnih komunikacija; ovlaštena lica koja sprovode ovu posebnu istražnu radnju ne vrše adekvatne analize presretnutih telekomunikacija; u BiH se u krivičnom postupku ne angažuje stručno lice koje bi upotrebom svojih znanja i vještina za potrebe krivičnog postupka, vršilo analizu i tumačenje šifrovanih presretnutih telekomuniakcija. Imajući u vidu činjenicu da se radnja nadroz i tehničko snimanje telekomunikacija može sprovoditi relativno dug vremenski period (do 6 mjeseci) te da kao krajnji ishod njene primjene imamo mali broj relevantnih komunikacija, nedopustivo bi bilo da se i taj mali uzorak na neadekvatan način „potroši“ na glavnom pretresu. Navedeno se može konstatovati i kroz predstavljene primjere, kroz koje je vidljivo da se planskim i analitičkim pristupom tumačenju presretnutih šifrovanih telekomunikacija još u fazi istrage mogu postići značajni rezultati, dok se istovremeno može konstatovati da se zbog neadekvatnog pristupa, teško prikupljeni dokazi, na glavnom pretresu mogu odbaciti i ocijeniti kao neprihvatljivi.

Da stručna i naučna javnost u vezi sa razmatranjem ovih pitanja ne bi u budućnosti lutala te da bi se izbjegle takve situacije ili makar svele na minimum interesantno bi bilo u praksi sprovesti jedno istraživanje koje bi za cilj imalo sagledavanje trenutnog stanja unutar organa krivičnog gonjenja (tužilaštva) i sudskih organa u vezi sa pitanjem učestalosti korišćenja, dokazne vrijednosti te postojanja planskog, analitičkog i metodičkog pristupa u tumačenju šifrovanih komunikacija osumnjičenih lica. Fokus istraživanja bio bi na sagledavanju stavova organa krivičnog gonjenja i sudskih organa u pogledu postojanja potrebe za uvodjenjem kategorije stalnog stručnog lica koje bi za potrebe krivičnog postupka, vršilo analizu i tumačenje šifrovanih presretnutih telekomuniakcija u krivičnom postupku a sve u svrhu utemeljenja ovog pitanja u naučnim i stručnim krugovima, ukazivanja na propuste koji postoje kada je u pitanju upotreba i korišćenje materijala dobijenih primjenom ove posebne istražne radnje, te u svrhu prepoznavanja potrebe za angažovanjem takvog lica zadatkom pravilnog i naučno utemeljenog tumačenja navedene komunikacije, čime bi se u značajno mjeri uticalo i na dokaznu vrijednost materijala pribavljenih primjenom posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija.

LITERATURA

1. Antonić, V., Mitrović, D. (2012). Posebne istražne radnje. Sarajevo: Swiss Agency for Development and Cooperation SDC.
2. Bejatović, S. (2014). Krivično procesno pravo. Beograd: JP „Sl. Glasnik“.
3. Bejatović, S., Govedarica, M. (2015). Policija u krivičnom postupku. Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
4. Dujella A., Maretić M. (2007). Kriptografija, Zagreb: Element.
5. Vujić, D., Zimonja, O. (2016.). Upotreba i značaj GPS uređaja u primjeni posebnih istražnih radnji. Zagreb: Međunarodno kriminalističko udruženje - Kriminalistička teorija i praksa br. 6.
6. Veinović M., Adamović S. (2013). Kriptologija I: osnove za analizu i sintezu šifarskih sistema. Beograd: Univerzitet Singidunum.
7. Radisavljević, M., Četković, P. (2014). Posebne dokazne radnje u tužilačkoj istrazi u Srbiji. Tužilačka istraga regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
8. Singh S. (1999). The Code Book, Fourth Estate, London (hrvatski prijevod: Sifre. Kratka povijest kriptografij. (2003), Zagreb: Mozaik knjiga.
9. Škulić, M. (2007). Krivično procesno pravo. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i JP Službeni glasnik.
10. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13).
11. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (“Službeni glasnik Republike Srpske, бр. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09, 100/09 i 53/12).
12. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07 i 9/09).

SUMMARY

Material obtained through the use of special investigative actions interception and technical recording of telecommunications is very often applied as evidence in criminal proceedings. However, the question arises

whether the process of analysis and interpretation of intercepted, encrypted telecommunications between the suspects is professionally and scientifically based in terms of planned, analytical, methodical, correct and scientifically based interpretation of the mentioned communication. There is very little talk about this in scientific and professional circles, and what is also indicative is that very little is written, which greatly complicates the work on interpretation, analysis and the adequate application of intercepted telecommunications. It is also a fact that in BiH, the above-mentioned problem of access is superficial. There are no adequate professional persons who would analyze and interpret intercepted telecommunications for the needs of law enforcement institutions. Analyzing the cases from the practice, it can be concluded that using a special investigative action interception and technical recording of telecommunications receives a relatively small number of relevant communications, but that their adequate interpretation, analysis and use can achieve very good results while at the same time superficial and non-professional approach, This way the evidence obtained can be compromised. Pursuant to the above, the authors will try to point out that the topic has been addressed in the previous criminal and judicial practice in BiH and to make suggestions for possible more efficient use of the material thus obtained in the criminal procedure.

Key words: *Criminal proceedings, evidence, special investigative actions, encrypted / intercepted messages, telecommunications.*